

ARAMON I L'INSTITUT

RAMON ARAMON I SERRA I EL MÓN DE LES CIÈNCIES:

EL PERSEVERANT ESTÍMUL

ORIOL CASASSAS,

MEMBRE DE LA SECCIÓ DE CIÈNCIES BIOLÒGIQUES

Vaig conèixer el senyor Aramon ara fa, setmana més, setmana menys, setanta-tres anys. I, potser no les primeres paraules que ens vam dir, però sí de les primeres, foren al voltant d'un tema científic o, més ben dit, al voltant de termes compresos en algun vocabulari científic. Les coses van anar, més o menys, així: a classe llegíem el *Curial e Güelfa*, no pas seguit, seguit, sinó amb constants interrupcions, motivades per explicacions del professor o bé per les contínues preguntes d'algun de nosaltres. Érem quan Curial obre una lletra de la Güelfa, la besa una i una altra vegada, «se mès a genolls en terra» (ah, aquest verb *metre* del català antic, amb una tercera persona del passat simple que llueix accent greu, fixeu-vos-hi, a diferència del de l'adverbi *més*, que és agut, i a diferència d'un *mes*, qualsevol, de l'any, que, pobres, van pel món inaccentuats —ens advertia el senyor Aramon—). I, tornant al Curial amb la lletra, s'esdevé que «mirant lo sotascrit, qui deia “Güelfa la tua”, tota la sang li fugí. E, cessant los seus polsos de moure's, perduda la color, no en altra manera que si l'ànima l'hagués desemparat, en terra caigué». En aquest punt, no sé si per sortir de dubtes o per ganes de presumir de lèxic, vaig preguntar quin mot era considerat preferent, si *pols* o *templa*; la resposta —la lliçó— del senyor Aramon fou doble: que entre *pols* i *templa* —tots dos mots ja estan documentats al segle XIV—, tot i que *pols* és el terme de més ús, hauríem de preferir *templa*, que és un mot més precís, només d'un significat, ben al contrari de *pols*, que vol dir massa coses; d'altra banda, no és gens segur que fossin les *temples* allò que cessés de moure's a l'enamorat Curial, perquè el *pols* o els *polsos*, aquests petits batecs d'una artèria percebuts per la polpa dels dits, sembla que es noten a les temples, sí, però els metges habitualment els busquen al canell, i crec que també es poden detectar als costats del coll i al turmell i tot. *Pols, temple, polpa dels dits, canell...*

Sort que la continuació de la lectura féu oblidar la meva potser poc encertada pregunta, i tota l'atenció tornà a l'estat del pobre Curial. Diu que, per mirar de reanimar-lo, «tiraven-li dels cabells e del nas, e cridaven-lo per son nom», «e ab aigua freda e altres arguments se treballaven reduir-lo a sanitat». Bé, com sigui, el fet és que reviscolà.

Ben poc imaginava jo, aquell dia, que a la meva adolescent pregunta al senyor Aramon n'acabaria afegint, al cap d'anys, dotzenes i dotzenes.

EL MALIGNÉ

Vingueren dies dolents, i vaig deixar de veure el senyor Aramon. Un dia, només, fugaçment, en un hospital militar, abatut, malalt. Després passà un temps al Sanatori del Brull. I la lectura del *Curial e Güelfa*, malauradament, quedà interrompuda.

La raó de tot plegat, la desgraciada raó de tot plegat, és que irromperen a casa nostra una gent desequilibrada que, en la seva extrema i biliosa confusió mental, arribaven a pensar que llegir el *Curial e Güelfa* a classe —ho dic com a

exemple— era una activitat altament perniciosa, o delictiva, qui sap. I clausuraren, amb una llarga llista de centres, el nostre Institut-Escola.

LA CONTINUÏTAT

També clausuraren, és clar, l'Institut d'Estudis Catalans; encara més, el declararen extingit. Pertot es respirava atüiment; i por. Fins que arribà el disset d'abril de 1942: la reunió, a casa de Puig i Cadafalch, de tres comptats membres de l'Institut i de Ramon Aramon, que no n'era, però el senyor Puig havia instat la seva presència.

Què conduí a la reunió? Coll i Alentorn, en un escrit que encapçala amb la frase «Un fet banal en aparença», parla d'una seva trobada casual amb Ramon Aramon, el dilluns de Pasqua de 1940, a la llibreria del Foment de Pietat, on, de la conversa, «sorgí la decisió de fer el possible per posar en marxa els Estudis Universitaris Catalans i per refer l'Institut». Més endavant diu que «al començament del 1942, després del retorn definitiu de Puig i Cadafalch, Aramon va suggerir a aquest la possibilitat de reconstituir-lo».

Aramon ho explica d'una altra manera: diu que, cap a final de 1941, amb uns restaurats Amics de la Poesia organitzaren una sessió commemorativa del centenari de la publicació de les poesies de *Lo Gayter del Llobregat*, potser a la rebotiga de l'argenter Ramon Sunyer o potser a la llar de l'arquitecte Lluís Bonet i Garí. Que hi assistí Puig i Cadafalch, que, «d'acord amb el seu caràcter enèrgic, em va instar que l'ajudés a reorganitzar l'Institut d'Estudis Catalans».

Diria que si va anar d'una manera o va anar de l'altra és totalment superflu; que l'important —el fet transcendent— és que Josep Puig i Cadafalch, Eduard Fontserè, Josep Maria López-Picó i Ramon Aramon, col·laborador de les Oficines Lexicogràfiques dels temps daurats, aquell dia d'abril del quaranta-dos, decidiren la continuïtat de l'Institut; en contra de tot. De tot. Jordi Carbonell diu que feren possible «allò que semblava una utopia: la continuïtat de l'Institut i la seva independència dels nous amos del país».

Molt aviat, el dia 1 de maig, foren elegits nous membres, i Pius Font i Quer, el destituït director de l'Institut Botànic, que acabava d'abandonar la seva reclusió al Castell de Montjuïc, i Josep Ramon Bataller, director del Museu Geològic del Seminari Conciliar, formaren, amb Eduard Fontserè, la reconstruïda Secció de Ciències. Fou també elegit Ramon Aramon per a la Secció Filològica i, a més, fou designat secretari general de l'Institut.

LA LLENGUA I LES CIÈNCIES

Prat de la Riba havia dit que «l'afirmació de la llengua catalana no serà definitiva sinó quan en ella hauran parlat a tot el món culte matemàtics, històlegs, psi-

còlegs, investigadors de la química, dels astres o de les condicions biològiques del fons del mar». I Rubió i Lluch, coincident, digué un dia que «si [una llengua] ha de viure, cal que es trempï i s'enrobusteixi amb totes les manifestacions de la intel·ligència; que s'enriqueixi amb tots els vocabularis tècnics; que bategui, en una paraula, amb el ritme harmoniós i total de la ciència i de la vida». I Carles Riba, en les paraules presidencials de la festa anual de l'Institut, l'any 1957, insistia: «Prat de la Riba i els seus assessors van encertar la coratjosa, l'escandalosa jugada: establir que el català fos la llengua dels llibres científics del nostre Institut. [...] el que la fa [la jugada] d'un suprem valor estratègic és que amb ella, en un moment precís, es mostrava com i per on calia arriscar-se: o així i per allí, o a la llarga es perdia tot, fins la més dolça i gronxoladora poesia».

No era del món de la ciència, cap d'aquests tres homes, com tampoc no ho era Ramon Aramon, que, plenament, absolutament, opinava com ells i, consegüentment, impulsà des del primer dia la publicació dels treballs dels científics. Aquest testimoni d'excepció que és Jordi Carbonell diu que «el secretari general va tenir sempre un interès especial per les publicacions de la Secció de Ciències, ell que era un filòleg. Deia: una cultura no és normal si només publica obres de lletres; la pedra de toc són les de matemàtiques, de física, de química o de ciències biològiques».

Ramon Aramon, en el seu compromís de secretari general, no estalvià cap hora ni cap paraula d'estímul o d'encoratjament. Anys després de la seva elecció deia: «La meua obra personal ha patit certament de la meua donació obligada a l'Institut: trenta anys revisant o refent llibres dels altres.» «No es pot treballar, en veritat, per a un mateix i per al comú. I en un país en destret cultural com el nostre, l'opció no era dubtosa». Joan Triadú explica la seva coneixença d'Aramon; diu: «Aviat vaig saber que ell portava el timó de l'Institut i que en aquesta tasca i en la responsabilitat que comportava hi havia compromès la seva vida i els seus».

La insistència d'Aramon féu que aquella Secció de Ciències de tres membres reprengués les activitats entrat el 1943. En una primera reunió, Eduard Fontserè, des dels seus més de setanta anys, anuncià que tenia llest un vocabulari català de meteorologia; naturalment, el text passà per un control de l'omnipresent supervisor de llengua Aramon i el 1948 era publicat, amb el nom d'*Assaig d'un vocabulari meteorològic català*, dins dels «Arxius de la Secció de Ciències».

Per Europa, de temps, era viva la preocupació pels vocabularis de l'especialitat per anar, un cop confegits, a les equivalències amb les llengües d'intercanvi. Fontserè, ben bé un pioner, lamentava que, «pel que fa referència a la part catalana d'aquesta empresa, potser ací, més encara que en altres llocs, pertocaria als joves la recerca; però el nostre jovent, en general, té unes altres preocupacions i unes altres dèries, i és per això que hem procurat oblidar que ja fa molt de

temps que ho érem, de les noves fornades, i hem ocupat unes estones de lleure a preparar aquest *Assaig*, amb l'esperança que tard o d'hora servirà de guia a qui vulgui emprendre la redacció d'un Vocabulari més definitiu». I el vocabulari de Fontserè, amb les seves precisions sobre *tornado*, *mànega* i *tromba* i sobre *conversió* o *pantà baromètric*, ah, i amb les equivalències francesa i anglesa, encara és vàlid.

Font i Quer, també en aquella primera reunió, proposà d'iniciar la publicació d'una *Flora de les terres catalanes* amb materials derivats del seu treball de camp d'anys; l'empresa superava de molt les possibilitats d'un sol autor, i Font i Quer, també l'any 1948, féu una primera aportació, també amb la revisió gramatical del secretari Ramon Aramon, amb la *Morfologia, nomenclatura i geografia de l'Arenaria* agregada, apareguda també als «Arxius de la Secció de Ciències».

MALGRAT LA GARBINADA...

Les «Monografies Mèdiques»

Aquest lloc imprescindible —i, en certa manera, preeminent— entre les publicacions catalanes que Aramon concedia als treballs científics, no era de cap manera l'apreciació d'una minoria d'observadors; ho sabia fins i tot —i amb quin convenciment!— l'adversari. Mireu: la dictadura, els primers anys, féu una total prohibició de l'edició en català; amb els anys, les pressions i, sobretot, la conveniència d'aparèixer als ulls estrangers com una dictadura menys dictatorial feren que, molt lentament però progressivament i a còpia d'abnegades insistències, s'anessin afeblint les prohibicions en diversos gèneres literaris i, gens sorprenent, l'última parcel·la on cedí fou la de les publicacions científiques.

De quina manera la malvolença franquista superava, també en aquest aspecte, la dictadura dels anys vint ho demostra, per exemple, la publicació de les «Monografies Mèdiques» que creà Jaume Aiguader i Miró l'any 1926 —en plena dictadura— i que dirigí ininterrompudament —alguns números des de la presó— fins a 1937. Per contra, fins a l'any 1969 no fou possible que la decisió d'un grup de metges reprengués la idea d'unes monografies. La primera duu per títol *El metge davant l'hipertens* i el seu autor fou Josep Alsina i Bofill. La «Presentació», és clar, l'escriu Ramon Aramon, que hi parla d'«el problema de la llengua a utilitzar en la producció científica autòctona» i celebra que aquest grup de metges l'hagi «resolt novament de l'única manera que qualsevol ciutadà conscient, ací i arreu, ha de trobar dignament possible».

i la GEC

També aquest any 1969 —el de l'inici de la col·lecció de «Monografies Mèdiques»— aparegué el primer volum de la *Gran enciclopèdia catalana* (GEC), una empresa que, per les seves dimensions i per l'incomptable nombre de col·labora-

dors, resultava d'una poc habitual valentia fora mida. L'obra comptà amb una revisió minuciosa dels articles i, sobretot, amb l'assessorament lingüístic de Ramon Aramon i Serra, una participació que —segons l'expressió de Joan Carreras i Martí— fou «absolutament cabdal». De la immensa quantitat de decisions que pel que fa a la terminologia científica fou necessari de prendre, no n'hi ha proves documentals, però sí que —com en tantes de les altres tasques d'Aramon— n'hi ha testimonis, que, tots, han coincidit a valorar, fins a l'admiració, la seva dedicació i el seu assessorament; són, per exemple, Heribert Barrera, Josep Maria Camarasa, Ramon Folch, Lluís Marquet, Lluís Garcia i Sevilla o, dels que ens han deixat, Enric Casassas, Oriol de Bolòs o Hortènsia Curell; però, potser més que ningú, Jordi Carbonell.

Per a una multitud de mots científics sorgits després del Diccionari Fabra —o no inclosos— calia cercar la forma catalana adient; darrere de molts d'aquests mots hi ha una petita història i darrere d'alguns fins i tot va tenir lloc una batalla.

Són recordades la lluita del *moresc* amb el *blat de moro* i l'aferrissada batalla de la *welwítsquia/velvístquia*.

Tinguem en compte que d'Aramon, respectuosament, se n'ha dit (Albert Manent) que «és tot de pedra picada, li costa de donar el braç a tòrcer» o —potser amb menys bonhomia— se n'ha dit (Joan Coromines) que «més d'una vegada, per manca de tacte, és aspre i poc dúctil».

El fet és que, segons Carbonell, per a la catalanització d'un terme «tenim davant la solució lèxica donada per les llengües neolatines i, així mateix, la solució anglesa i alemanya», i, a continuació, «l'especialista de cada matèria, sigui un producte químic o una peça d'automòbil, proposa el nou mot als lingüistes, els quals amb l'assessorament del senyor Aramon li acaben donant la solució adequada, sense oblidar els materials provinents de les diverses comissions lexicogràfiques de les Societats filials de l'Institut». Les quals, afegeixo jo, arribaven sempre a una decisió després d'haver consultat —és clar— el senyor Aramon.

i el Manifest de Prada

De les societats filials de l'Institut adscrites a la Secció de Ciències, la de Biologia i la de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques, amb la voluntat de fer un ús il·limitat de la llengua pròpia, havien constituït —molt sovint amb l'assessorament de Ramon Aramon— sengles coratjoses comissions lexicogràfiques, que, en veritat, duïen a terme una acció sobretot defensiva —de recordatori de la forma correcta d'alguns mots, potser d'avís d'algun neologisme—, una acció que a l'igual de la d'altres grups d'intenció similar —de la Institució d'Història Natural, de la Fundació Torrens i Ibern o de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques— era realitzada sense relació d'un grup amb un altre, o amb els altres. Fins que conscients tots plegats que el risc era el mateix risc per a tots i que la lluita per la dignificació de la seva llengua de científics era una única lluita, es reuniren, l'agost de 1973, a Prada, en el marc de la Universitat Catalana d'Estiu, científics de

branques diverses en una taula rodona que, amb el nom d'*El català, llengua d'expressió científica*, donà lloc a un manifest, la proclama d'uns científics que reclamaven un dret inviolable i inalienable. S'havien unit els esforços i, a partir de Prada, l'actitud passà a ser decididament d'atac, d'aconseguir la iniciativa.

Una altra de les determinacions dels científics de Prada fou la tramesa al secretari general de l'Institut, Ramon Aramon i Serra, d'un escrit, datat el 20 de novembre de 1973 i signat pels integrants de la taula rodona en representació dels dos-cents científics que s'hi adheriren, en què es proposava la creació, a l'Institut, d'una comissió lexicogràfica, integrada per científics i tècnics i per filòlegs, algunes de les finalitats de la qual podrien ésser la constitució d'una oficina de consulta permanent de problemes de lèxic relatiu a aquestes àrees, l'elaboració d'uns vocabularis del lèxic científic i tècnic i la insistent petició de l'establiment d'un text —de la responsabilitat de la Secció Filològica— sobre els principis que han de regir l'adopció de manlleus i cales, les normes de derivació adjectival, l'ús de prefixos i sufixos, etc.

La significació especial d'aquesta proposta és que fou feta el 1973, que vol dir dotze anys abans de la creació del TERMCAT.

i la Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències

En espera d'una resposta a aquesta carta, les tres filials de ciències de l'Institut, junt amb cinc institucions similars i estudiants dels grups universitaris de dinamització del català, s'aplegaren en la Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències. A més d'uns vocabularis de totes les disciplines de primer curs de totes les carreres científiques, la Comissió publicava un Full Lexicogràfic, que, entre d'altres mots encomiàstics, va rebre, «ben sincerament», la felicitació del conseller d'Ensenyament i Cultura de la Generalitat de Catalunya, Pere Pi-Sunyer.

i el Vocabulari i el Diccionari

Els científics, en aquest cas especialment els metges, encara hem de retre homenatge de gratitud a Ramon Aramon per un altre dels seus generosos assessoraments. El fet és el següent: l'any 1971 (el nou de desembre) la Joventut de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques convocà una sessió debat per tractar de la llengua de la medicina. D'aquesta reunió, en sortí l'acord de publicar, com a eina d'urgència, un vocabulari mèdic. Per als termes de creació més recent no es disposava de cap ajuda i per als mots usuals ja d'anys l'única documentació es trobava en el venerable *Diccionari de medicina* —el Diccionari Corachan—, editat el 1936. L'Acadèmia edità el *Vocabulari mèdic* el 1974 —se n'arribaren a fer tres edicions— comptant des del primer dia amb les observacions i els consells del senyor Joan Veny i l'assessorament del senyor Aramon —cop de viatges al Palau Dalmasas amb la llista dels dubtes.

Quan la circumstància esdevingué més propícia, els mateixos autors del *Vocabulari* emprengueren la redacció del *Diccionari enciclopèdic de medicina*;

l'elaboració del text ocupà uns intensos vuit anys i l'assessorament lingüístic fou compartit pels membres de la Secció Filològica Joan Bastardas, Jordi Carbonell, Joan Veny i, naturalment, Ramon Aramon. El dia 8 de novembre de 1990 el *Diccionari* fou presentat al Saló de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya.

I LES FILIALS

Però, tornem a l'Institut; tornem a aquell Institut de tres membres que es reuní un dia d'abril de 1942. Ramon Aramon hi actuà de secretari i en redactà l'acta: un dels acords presos —dels primers acords— fou el de «fer les gestions que calgui per a tornar a l'activitat les diverses filials de l'Institut». Aquest «fer les gestions que calgui» no fou, per a Ramon Aramon, simplement una forma de dir, sinó que, convençut que per mitjà de les filials queden enormement ampliat i envigorits els objectius de l'Institut, Aramon, «amb la seva tenacitat i la seva murrieria típiques» —diu Josep Massot—, perseguí, insistí, estimulà i, més tard o més d'hora, veié, en activitat, una societat filial darrere l'altra. No la *seva*, la d'Estudis Històrics només, també les de ciències; encara sento aquell «però què feu els metges?, tan adormits» de cada vegada que ens veia.

La Societat Catalana de Biologia

El president de la Societat de Biologia era Leandre Cervera, elegit el 1935. Entre aquesta data i el 1939 havien mort deu socis numeraris, un nombre considerable eren a l'exili i algú s'havia instal·lat en la circumstància o preferia la tranquil·litat del no-compromís. El fet és que Leandre Cervera no trobava el moment de reprendre les activitats i, quan la repressió s'havia fet menys ferotge, una salut malmesa l'impossibilitava per a les decisions; no pas fàcils de prendre, ja que el primer que calia fer era refer el cens de socis. Calia incorporar a la Societat —a la de Biologia i, igualment, a la de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques— elements joves i calia fer-ho, atès que no se seguia cap de les condicions d'associació i de reunió a què la dictadura obligava, amb una extrema cautela. I el senyor Aramon, en aquesta manera de fer, ja n'era mestre.

La Societat de Biologia celebrà una sessió a casa de Puig i Cadafalch el 12 d'abril de 1954 amb una conferència de Josep Trueta, de pas per Barcelona, però, no del tot justificadament, no fou fins al cap de més de set anys que Ramon Aramon aconseguí una efectiva represa de contactes. Unes reunions a casa del metge Agustí Marí i Guinart, després a casa de Josep Alsina i Bofill —sempre amb la insistent empenta de Ramon Aramon—, i el 14 de febrer de 1962 —l'any del cinquantè aniversari de la Societat— als Dispensaris Blancs del passeig de Sant Joan la més antiga filial de l'Institut repregué les activitats. Val a dir que el senyor Aramon, en aquesta represa, comptà amb un indefallent aliat, el metge Pere Babot i Boixeda; i així, amb el guiatge de Josep Alsina i Bofill, el mestre Jordi Rubió, en una sessió de l'Institut del 3 de desembre de 1971, podria parlar de «l'èxit esponsorós de la Societat Catalana de Biologia i de les seves publicacions».

i la Institució Catalana d'Història Natural

La Institució Catalana d'Història Natural visqué una represa d'activitats oscil·lant, d'alts i baixos; Josep M. Camarasa ho detalla amb precisió en el seu llibre *Cent anys de passió per la natura*. Amb l'estímul de Font i Quer, un grup de botànics iniciaren unes reunions i unes sortides ja el 1945, i fins i tot arribaren a la constitució d'una Societat Botànica Catalana que, un temps, no arribava a considerar-se Institució per, més tard, actuar com a la seva secció botànica. L'any 1949, amb motiu del cinquantenari de l'entitat —també instat per Font i Quer—, se celebrà una primera assemblea i es visqué «la fugaç il·lusió de la represa» (J. M. Camarasa, *Cent anys de passió per la natura*). Només amb algunes sessions i alguna sortida de treball de camp dels botànics —amb Font i Quer— i unes esporàdiques reunions d'un grup de geòlegs s'arribà al 1953 i, lànguidament, amb activitat decreixent al compàs de la minva de disponibilitat vital de Pius Font i Quer —que morí el 1964—, la Institució Catalana d'Història Natural podia ésser donada per extingida.

L'any 1972, la Institució, més que una represa d'activitats, visqué una veritable refundació (J. M. Camarasa, *Cent anys de passió per la natura*), amb un Ramon Folch i Guillèn de vint-i-sis anys que conduí i impulsà tot el procés, i amb una exemplar unió, a semblança de la Societat de Biologia, de membres antics (Lluís Solé i Sabarís, Oriol de Bolòs, Francesc Espanyol) amb elements joves (Ramon Folch, Josep Maria Camarasa, Xavier Llimona, Jaume Terradas). I, és clar, amb un insistent encoratjament de Ramon Aramon.

41

i la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques

Pel que fa a la Societat de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques, hem de repetir, amb algun canvi de data i canvi d'algun nom propi, les mateixes paraules referents a la represa de la Societat de Biologia. Aquells que no visqueren l'època poden trobar estrany, sinó incompreensible, la lentitud amb què es posaren en marxa les societats filials; cal tenir molt present que tot el que es feia a l'Institut era malgrat una circumstància voraçment adversa. Les filials de l'Institut no eren unes societats qualssevol: com digué Jordi Rubió en el mencionat parlament de 1971, «creuen [la Societat de Biologia i les altres filials de la Secció de Ciències], com Prat de la Riba afirmava rotundament en el seu dictamen de fundació de la nova branca de l'Institut, que “la ciència és, com reconeix tothom, una obra essencialment social”». I això vol dir, també amb paraules de Rubió, «responsabilitat col·lectiva envers l'esperit de la terra». I això vol dir, dic jo, compromís, i, en els anys foscos, risc.

Per a la represa de la Societat de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques els noms són Heribert Barrera i Enric Casassas, estimulats o encoratjats per Ramon Aramon —és clar— i amb l'empara d'Antoni Esteve, membre de la Secció de Ciències i que fou designat president de la Societat; i la data és el 9 de maig de 1959, amb la presència de Ramon Aramon, és clar.

Vaig veure el senyor Aramon, a casa seva, cap a finals de 1999; hi anava de tant en tant, potser no tant com ho hauria hagut de fer. Era el senyor Aramon de sempre: «On vas, barbut així?». Vam parlar d'aquell tan llunyà *Joan de l'Ós* de l'Institut-Escola que, sota la seva direcció, havíem d'escenificar, aquell Joan de l'Ós que «se n'arrenca un brot de romaní, i li diu: —Romaní, bon romaní, per aquella virtut que Déu t'ha dat, no em diries on és el goig perdut, tu que ho saps tot i ets ple d'humilitat?». Vam parlar —potser jo encetava el tema, però ell tot seguit intervenia, no es limitava a escoltar—, vam parlar —dic— de la presència de termes populars o dialectals en un diccionari científic i, és clar, estàvem d'acord, poden ser-hi, fins i tot és bo que hi siguin si hom avisa de la seva condició de popular o dialectal. Sense exagerar, però; «—Miri, el Diccionari Corachan inclou fins a trenta-dos sinònims del mot *pessigolles*. —Excessiu! —Ara, si una mare em diu que “la xiqueta ha tingut la pallola”, he de saber que *pallola* és la seva forma de designar el xarampió. I si ens diu que sovint li surten *pecats* o *mentides* o *enveges* o *regals* o *alegries* a les ungles, hem de saber que es refereix a aquelles taques blanques d'un nom tan diàfan com *leuconíquia*». I el senyor Aramon, des dels seus gairebé noranta-dos anys, situava la qüestió: en una conversa amb no-experts o en qualsevol escrit literari és del tot admissible l'ús d'aquests termes, populars o dialectals, però per a manifestacions parlades o escrites de qualsevol ciència la llengua ha de ser *una* llengua, «cal saber desfer-se del llast dialectal». I acabà —ens ho havia dit tantes vegades!—: un text o un discurs científic, cal construir-lo per damunt dels recursos de la llengua domèstica, la llengua domèstica d'aquí o d'allà, d'on sigui. També vam estar d'acord que la llengua, com tot allò que té vida, és normal que evolucioni, però també com tot allò que té vida caldria procurar, de totes totes, que no involucioni.

No vaig tornar a veure el senyor Aramon. I ara jo, en reconeixement a la seva abnegada ajuda i amb una molt sincera gratitud, segueixo el consell que aquell *nostre* Joan de l'Ós donava a Pare Llop: «enterra'm a la soca d'aquell pi, i no empaitis si acàs ve algun ocell a refilar per a mi». El pi dels ideals, de la terra i de la llengua, el pi de les essències.